

KARCZMA (166) *sb f*

karczma (164), **karzczma** (1), **kaczma** (1); *kaczma CzahTr*; *karczma : karzczma RejZwierc* (2 : 1).

karczma-, *karczem*; *kårczm*; *końcowe a jasne*.

sg N karczma (28). $\diamond$ *G karczmy* (26). $\diamond$ *D karczmie* (1). $\diamond$ *A karczmę* (12) [*w tym: -e* (1)]. $\diamond$ *L karczmie* (60). $\diamond$ *pl N karczmy* (6). $\diamond$ *G karczem* (5), *kårczm* (1); *karczem: kårczm SarnStat* (3 : 1). $\diamond$ *A karczmy* (1). $\diamond$ *N a. A karczmy* (1). $\diamond$ *L karczmach* (21), *karczmiéch* (4); *-éch WyprPl*; *-ach : -éch SarnStat* (6 : 3); *~ -ach* (15) *ModrzBaz* (3), *MWilkHist*, *CzechEp*, *GórnrZm*, *GostGosp* (2), *SarnStat* (6), *SkarKaz*; *-äch* (4) *GliczKsiąż*, *RejZwierc*, *BielKron*, *PudłFr*; *-(a)ch* (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. *Miejsce wyszynku alkoholu i spotkań okolicznej ludności, przede wszystkim chłopów, także gospoda, dom zajezdny; taberna Murm, Mymer¹, Mącz, Calep; caupona (a. copona) Mącz, Calep, Cn; diversorium Murm, Mącz; meritorium BartBydg, Cn; taberna meritoria Mącz, Cn; hospitium, pandocheum, popina (sellariola), stabulum, vinaria taberna Mącz; copo Calep; cauponula, synoecium, tabernula Cn* (163) : *Murm* 137; *Mymer¹* 13; *BartBydg* 89b; *ZapWar* 1533 nr 2407; *ComCrac* 20v; Item zefnal ze do Gifzdebna do karczmi przed Cleczewem mylią przyachal *LibMal* 1543/67, 1543/67, 1544/87, 1546/111v, 1547/126 [2 r.], 1548/143, 1550/156v; Bo fię dzys ofwieczy kazdy By też lezał wkarczmie zawzdy. *RejKup* m3v, m4v, n6v, x2; Bo i w karmiecz [!] to więcz biwa Ifz fie chlop krolem naziwa *RejRozm* 395; *BielKom* D2v; yákoby náuk fwyh nye byli pilni/ yedno po kårczmach dom od domu Iflukáiąc *GliczKsiąż* G6v; *RejWiz* 98v; *RejFig* Bb5; *RejZwierc* 117v; Iednák ty tego w kårczmie przed nászymi Láchy niemów. *OrzRozm* L; *Mącz* 42c, 64d, 78b, 301a, 312b (9); *GórnrDworz* P4; *HistRzym* 114v; Przyiedzye też zálie pan Zięc do páná Szwagrá/ álic konie w kårzczmie y s páchołki/ przywitáią go wždy *RejZwierc* 31, 111, 236v; Ktorego błędu nie iest też wolna Wielkonocna oná piofńká/ ktorą chłopstwu obzárłzy fie w kårczmie/ tákze žacy y báby cáłymi gębámi fpiewáią *CzechRozm* 157v; *ModrzBaz* 36v [2 r.]; Ifz iako Opatrzny Kałper i Iakub brácia rodzeni zołtawili Brata mlodźzego na imię Bartołza [...] na karczmie *ZapKóścier* 1582/3v, 1582/26v, 1587/69v [3 r.], 1589/89v; A gdy Chryłtus włýłzał zgiełk á grzmot chłopstwá z włoczniámi/ z kiymi ku kårczmie idąc/ wyźrzał z kårczmy oknem z prędká *WerGość* 219; *PudłFr* 34; *Calep* 258a; Kłody w ktorých dawáią piwá ná kårczmę/ tego pilnie łtrzedz/ áby ich nie zákwałzono w kårzczmách *GostGosp* 134, 30, 32, 136; A ize karczm obroná Stárościému wrzędowi nalezy. *SarnStat* 510, 215, 510, 622 [4 r.], 623, 644 (14); *SkarKaz* 384a; Zem nie ná burku w káczmie ni w kárty vtrácił/ Anim fię też z podwiká iáko żyw nie brácił. *CzahTr* C3; A gdy go iuż doleie/ z kårczmy go wywabi *KlonWor* 26.

W połączeniu z nazwą [karczma + nazwa (3), nazwa + karczma (2)] (5): Głowá kårczmá. KlonFlis Hv marg; Wnetze nádiedzie y kårczmę czerwoná/ Kto ma twarz łloná. KlonFlis Hv, H, Hv [2 r.].

W połączeniu z nazwiskiem [zawsze L + u + G sb; zawsze karczma + nazwisko] (4): ZapWar 1533 nr 2407; Thrzofz pyenyedzi bill vkradl zwoza wnoczi na noczlyegv wkarczmye v Małura wewłzi nyedalyeko glogowcza. LibMal 1548/140, 1548/139, 145v.

W porównaniach (4): Bo iuż więcz tám łzynkuie by w kårczmie co żywo. RejWiz 172v, 129; RejPos 24; Krzyczá/ ludzie wołáią/ iák w kårczmie v Gburow. StryjWjaz B4v.

W połączeniach szeregowych (11): Pomścím fie tego w Kłafztorzech/ w kárczmách/ w łzpitalách/ we dworzech. *MWilKHist* E4, E4; *SarnStat* 246, 267 [2 r.], 293, 509, 705, 1235; Abowiem procz włok łą pożytki [...] z młynow/ z kárczem/ z czynńszow mieyfckich *GrabPospR* L3v, L4v.

Przysłowie: A wedle przyflowya náffego polńkyego/ podle końcyoła kárczmę buduye. *KromRozm* III A6v.

Zwroty: »w karczmie by(wa)ć« [szyk zmienny] (5): *MiechGlab* *5; tam wti karczmie bil Mądro miełczanin Skafzimirza *LibMal* 1543/67; *BielKron* 201; SZłáchćicy w kárczmách nie máią bywać *SarnStat* 622 [idem] 1173.

»do karczmy, ku karczmie, z karczmy iść (a. wyniść, a. chodzić)« [szyk zmienny] (3 : 1 : 1): *GroicPorz* h2; Ia idę s kárczmy łotrzy iefzcie w drugiey pili *RejFig* Ee3v; *WerGość* 219; *WujNT Act* 28/15; Włtawłzy idzie do Kárczmy/ iefli ma co grofzy. *KlonWor* 34.

»w, na karczmie mieszkać (a. zmieszkąć)« (1 : 1): na karczmye v pana Goryenńkyego myał wolya łznya myąfzkacz *LibMal* 1548/139; A w kárczmách niechby tylko gościom á przychodniom wolno było do czáfu zmiefzkąć [*In tabernis ... liceat vivere*]. *ModrzBaz* 36v.

»w karczmie pić, pijący« [szyk zmienny] (3 : 3): *ZapWar* 1521 nr 2262; *LibMal* 1548/145v; *HistHel* C; Aby nie pił w kárczmie/ ázby záśiał/ y łtátki miał potrzebne do roboty. *GostGosp* 166; *SarnStat* 622, 1173.

»przyjechać (a. wjechać, a. zjeżdżać) do karczmy« = *divertere in tabernam Mqcz* [szyk zmienny] (4): *LibMal* 1543/67 [2 r.]; *Mqcz* 487d; Dionysia – Kiermałz, miefopułtij gdi fzie ono popij na iedne niłzą ziezdzaią, ij do iednej karczmij, z łwimij kucharkamij ij bękarcietij. *Calep* 326b.

»siedzieć (a. (za)siadać, a. zasieść, a. dosiedzieć), siedzący, siadanie w karczmie« [szyk zmienny] (10 : 2 : 1): *ZapWar* 1521 nr 2262; *RejRozpr* E4; *RejKup* bb6v; Twoiá to rzecz podobno z Koflem w Kárczmie fiedzieć *Prot* C3v; *RejPos* 306v; *Strum* L4; *ModrzBaz* 31v; *SkarŻyw* [237]; á oni w kárczmie iuż byli záśiedli łobie dobrze w rząd. *WerGość* 219; *GórnRozm* C2; *SarnStat* 622, 1173; *KlonFlis* H.

»jako na karczmie siedzieć« (1): IEden pan wielomożny niedawno powiedział/ W Polńcze łłáchćic iáko by też ná kárczmie fiedział. *KochFr* 33.

»w karczmiech stawać« (1): Nie w kárczmiéch dla noclegu/ ále w łzkołách łtaway. *WyprPl* C2v.

»(w)stąpić do karczmy« (4): będzie łye fráfował że nie dobre Zbożé/ włtapi do Kárczmy/ vłkarża łye przed chłopcy *Strum* L4v; Stąpił we wsi do kárczmy/ áby łię ochłodził. *KochFr* 134; *SarnStat* 622, 1173.

Wyrażenia: »karczma piwna« (1): Kárczmy winne y piwne [*tabernae vinariae et cervisiariae*]/ ábo wygládzone/ ábo Miełzczańom zápowieđziáne być máią. *ModrzBaz* 36v.

»karczma winna« = *taberna vinaria Mqcz*, *Modrz* [szyk 1 : 1] (2): Taberna vinaria, Winna kárczmá. *Mqcz* 498a; *ModrzBaz* 36v.

Szereg: »nie w karczmie ani na bruku« (1): KRótko mówiąc/ nie w kárczmie/ áni téz ná bruku/ (Może to być bełpiecznie nápiłano w druku) *PudłFr* 45.

»karczma i dom« (szyk 1 : 1] (2): *ZapWar* 1533 nr 2407; w niektórych Stárołtwách przypędzaią poddáné náłzé Duchowné y łwietckie ku brániu w domy y w kárczmy [*in domos et tabernas JanStat* 1047] piw z miáłteczek náłzych *SarnStat* 929.

»gospoda, (i) karczma« [szyk 3 : 2] (5): *Mqcz* 411c; *Calep* 174b, 1043a; Gwałt w Kárczmách, gołpodách. *SarnStat* 626, 293. [*Ponadto przy innych szeregach 3 r.*].

»gościniec (a. gościnny dom), (i, a, abo) karczma« [szyk 6 : 2] (8): tedy noci przed tim bywaią w onych karczmach abo gościncach łtrachy á kołatanie Garczow *MiechGlab* *5; Taberna, Kramnicá/tafz/ wízeláka zwłafzczá yátá álbo namiot z łtárcíc z defzczk á z dilów vczyniona w którey co przedáyá miálto kárczmy á goścínengo [.] domu bywa brána. *Mqcz* 437c, 159a, 218a, 275b, 487d [2 r.]; *SkarŻyw* [237]. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»karczma, (albo, i) młyn« = *taberna et molendinum JanStat* [szyk 4 : 3] (7): We młynie y w kárczmie niema nikt dáć wwiązánia/ wyiáwłzy żeby niemiał gdzie indzye. *UstPraw* C4; *SarnStat* 683 [3 r.], 705 [3 r.].

»w karczmach i na targach« (1): áby ludzie źli/ łákomi/ zuchwáli/ nie bywáli w gromádzie/ ták w kościelech/ iáko w kárczmách y ná targách *GostGosp* 146.

»po ulicach i karczmach« (1): Bo iefliby to prawdá byłá/ iź fię wždy vrodził/ iáko ná káždy rok w kościele krzyczą: tákże po vlicách y kárczmách wołáią *CzechEp* 147.

»wieś i karczma« (1): Zywności we wsiách y kárczmách nie ma nikt gwałtem brác. *SarnStat* 509. *Przen: Piekło* (2) :

Wyrażenia: »karczma piekielna« (1): A kárczmarz iestći dyabeł/ ktory tákowe wízytki ktorzy ták mrą/ bierze do kárczmy piekielney ná wieczne potępienie. *HistRzym* 115.

»karczma smrodliwa« (1): Iefzcze náofthátek poštáwíł káżdego w oney kárczmie łmrodliwey á w oney márney gołpodzye onego wiecznego zátrácenia iego. *RejPos* 173v.

Szeregi »karczma a gospoda« (1): *RejPos* 173v *cf* »karczma smrodliwa«.

2. Zestawienia w funkcji n-loc: miejscowości (3) :

»Alzackie Karczmy« = *Elsasszabern* [kalka nazwy niemieckiej], *dzis. Saverne* (1): Taberna item, vel tres tabernae civitas Germaniae sedes Episcopi Argentinensis ab Argenterato per tria miliaria distans, Po niemiecku Elfás zabern yákoby Alfáckie kárczmy. *Mqcz* 437d.

»Hrozona Karczma« (2): Hrozona karczma po polgrofkv y łtho tholp łfoly *MetrKor* 57/118v, 59/279.

Synonimy: 1. *gospoda, gościniec, »gościnny dom«, »szynkowny dom«.*